Region Stockholm

48

Yttrande över remiss Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU

HSN 2022-0384

Hälso- och sjukvårdsnämnden
Hälso- och sjukvårdsförvaltningen
Psykiatri och Samverkan
Fatmanur Dinler

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2022-03-29

HSN 2022-0384

Hälso- och
sjukvårdsnämnden

Yttrande över remiss Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU

Ärendebeskrivning
Hälso- och sjukvårdsnämnden har beretts möjlighet att lämna yttrande över remissen Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU. I promemorian lämnas förslag som syftar till att stärka tryggheten för barn som vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU.

Beslutsunderlag
Hälso- och sjukvårdsdirektörens tjänsteutlåtande
Remiss – Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU – Utredning som ett led i socialutskottets beredning av fråga om ändring i LVU

Ärendets beredning
Ärendet har beretts i psykiatriberedningen.

Förslag till beslut
Hälso- och sjukvårdsnämnden beslutar följande:

Hälso-och sjukvårdsnämnden antar hälso- och sjukvårdsdirektörens tjänsteutlåtande som nämndens yttrande och överlämnar detta till regionstyrelsen.

Förvaltningens motivering till förslaget

Bakgrund
Socialutskottet har fått i uppdrag att se över och lämna förslag som syftar till att stärka barns trygheter enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmer med vård av unga, LVU.

Utredningens uppdrag har bland annat bestått av att se över och lämna förslag på hur en reglering bör utformas som består av barnets bästa som ett självständigt rekvisit vid prövningen om vård enligt 2§ LVU i familjehem ska upphöra.

Det huvudsakliga förslaget som lämnas av utredningen handlar om tvångsvårdens upphörande och rör en begränsad del av ett komplext rättsområde. Förslaget har dock en principiell betydelse genom att vad som bedöms vara bäst för barnet lyfts in i bedömningen av om tvångsvården ska upphöra eller ej.

Sedan den 1 januari 2020 gäller FN:s barnkonvention som svensk lag. I samband med inkorporeringen av barnkonventionen som svensk lag konstaterade regeringen att barn inte behandlas som rättighetsbärare, det vill säga att ett barnrättsbaserat synsätt inte alltid genomsyrar alla verksamheter på alla nivåer och att det inte får tillräckligt genomslag vid beslutsprocesser. De senaste årens rättspolitiska satsningar syftar till en perspektivförskjutning av barnets bästa istället för föräldrars intressen. Detta har inte fått genomslag i LVU, vilket tyder på att det behövs bestämmelser som stärker barnrättsperspektivet.

Utredningen lämnar följande förslag:

Utredningen lämnar förslag som innebär att prövningen av om vården ska upphöra får ett tydligt tillvägagångssätt samt ett tydligare barnrättsperspektiv. Förslaget innebär att vårdens upphörande ska ske i två steg.

Det först steget handlar om förutsättningarna för vård enligt LVU är uppfyllda enligt 2§ LVU samt 3§ LVU.

Det andra steget handlar om det finns risk för barnets hälsa eller utveckling allvarligt skadas genom att vården upphör. Vid den bedömningen ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. Syftet med förslaget är att bedömningen ska göras på ett transparent och rättssäkert sätt. Detta bedöms stärka tryggheten, säkerheten och stabiliteten för placerade barn.

Vård som fortgår enligt detta förslag ska dock upphöra senast när barnet har fyllt 18 år. En ung person mellan 18-20 år kan alltså inte vara kvar i tvångsvård om förutsättningarna enligt 3§ LVU inte uppfyllts.

I nuvarande LVU finns det inte heller några bestämmelser kring vem som kan begära att vård med stöd av lagen kan upphöra.

Utredningen lämnar därför förslag på att begränsa möjligheter till att barnets vårdnadshavare kan kräva att barnet ska flytta tillbaka till vårdnadshavaren. Den nya regeln kan innebära att vårdnadshavaren måste vänta i sex månader innan ett nytt krav kan lämna sin till socialnämnden. Den nya regeln gäller bara barn som inte kan vårdas hemma med anledning av att föräldern inte kan ta hand om och vård barnet.

Ytterligare ett förslag som lämnas är att ändra namn på lagen till lagen om särskilda bestämmer om vård av barn och unga, LBU.
Vidare föreslås det att ordet barn ska skrivas in i lagen på alla platser där det står den unge.

Överväganden
Förvaltningen är positiv till en prövning att tvångsvårdens upphörande föreslås ske i två steg, då rättssäkerhet med barnets bästa sätts i fokus.

Förvaltningen ställer sig även positiv till förslaget att begränsa vårdnadshavarens begäran att kräva att tvångsvården ska upphöra då tvångsomhändertagandet på grund av omsorgssvikt är till för att skydda barnet. Förvaltningen bedömer även att en längre tidsperiod är positiv då barnets möjlighet till att exempelvis upprätta och bibehålla kontakter med hälso-och sjukvården vid behov kan ske utan avbruten kontakt och behandling.

Förvaltningen har inga synpunkter gällande förslaget av ändring av lagens namn samt förslaget att lägga till ordet barn där den unge förekommer i lagen.

Ekonomiska konsekvenser
Några ekonomiska konsekvenser för hälso- och sjukvården kan inte förutses.

Konsekvenser för patientsäkerhet
Beslutet att stärka tryggheten för barn som vårdas med stöd av LVU kan förväntas få positiva konsekvenser för patientsäkerhet då den lyfter barns hälsa, stabilitet och trygghet.

Konsekvenser för jämlik och jämställd vård
Beslutet att stärka tryggheten för barn som vårdas med stöd av LVU har oförändrade konsekvenser för jämlik och jämställd vård.

Miljökonsekvenser
Förslag till beslut förväntas ge oförändrade konsekvenser för miljön.

Administrativa konsekvenser
Inga administrativa konsekvenser förväntas för hälso- och sjukvården då förslaget rör Socialtjänstens lagstiftning kring tvångsomhändertagande av barn med stöd av LVU.

Anders Ahlsson
Hälso- och sjukvårdsdirektör

Anna Ingmanson
Avdelningschef

Beslutet ska skickas till
Regionstyrelsen

Godkänd av Anders Ahlsson, 2022-03-29

1 Sammanfattning

I promemorian lämnas förslag som syftar till att stärka tryggheten för barn som vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU.

Utredningens arbete och uppdrag

Utredningens arbete påbörjades i augusti 2021 och har letts av hovrättspresident och utredare Anders Hagsgård. En expertgrupp har bistått utredaren.

Utredningens uppdrag har framför allt bestått av att överväga och lämna förslag på hur en reglering bör utformas som innehåller barnets bästa som ett självständigt rekvisit vid prövningen av om vård enligt 2 § LVU i familjehem ska upphöra. I uppdraget har också ingått att göra en fördjupad analys av motsvarande förslag som Utredningen om tvångsvård för barn och unga lämnade i sitt slutbetänkande Barns och ungas rätt vid tvångsvård (SOU 2015:71). Utredningen skulle också analysera remisskritik av tidigare förslag, analysera konsekvenserna för ärendehanteringen i socialnämnden och förfarandet i domstol och lämna övriga nödvändiga författningsförslag. I uppdraget har även ingått att ta del av det förslag som lämnats av Socialdepartementets särskilda utredare (Ds 2021:7) och som den 3 februari 2022 mynnat ut i lagrådsremissen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat.

Ett förslag med större barnrättsperspektiv

Sedan den 1 januari 2020 gäller FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som svensk lag. I samband med inkorporeringen av barnkonventionen som svensk lag konstaterade regeringen att barn inte alltid behandlas som rättighetsbärare, att ett barnrättsbaserat synsätt inte alltid genomsyrar verksamheter på alla nivåer och att synsättet inte fått tillräckligt genomslag vid beslutsprocesser. Det var särskilt tydligt i situationer där barn på olika sätt är särskilt utsatta och kan ha svårt att ta till vara sina rättigheter.

De senaste årens rättspolitiska satsningar talar för en viss perspektivförskjutning där barnets behov och rättigheter i vissa fall trumfar föräldrarnas intressen. Denna perspektivförskjutning har inte fått ett tillräckligt genomslag i LVU. Det behövs därför bestämmelser som ger utrymme för ett större barnrättsperspektiv. Det huvudsakliga förslaget som lämnas av utredningen handlar om tvångsvårdens upphörande och rör en begränsad del av ett komplext rättsområde. Förslaget har dock en principiell betydelse genom att vad som bedöms vara bäst för ett barn lyfts in i bedömningen av om tvångsvården ska upphöra eller inte.

Vårdens upphörande ska prövas i två steg

Lagstiftningen som rör tvångsvård av barn och unga innehåller svåra och komplexa bedömningar, inte minst när frågan är om tvångsvården ska upphöra eller inte. En försvårande faktor är att det många gånger handlar om att prognostisera en framtida situation och tillämpa lagen utefter den. Sådana bedömningar ställer höga krav på lagstiftningen och rättstillämparen.

Nuvarande lagstiftning ger begränsad ledning för hur prövningen av vårdens upphörande ska ske.

Utredningen lämnar förslag som innebär att prövningen av om vården ska upphöra får ett tydligt tillvägagångssätt samt ett tydligare barnrättsperspektiv. Förslaget innebär att vårdens upphörande ska prövas i två steg. Det första steget knyter an till frågan om förutsättningarna för vård enligt 2 eller 3 § LVU fortfarande är uppfyllda, medan det andra steget knyter an till frågan om det finns en risk för att ett barns hälsa eller utveckling allvarligt skadas genom att vården upphör. Vid den bedömningen ska vad som bedöms vara bäst för barnet vara avgörande. Syftet med förslaget är att prövningen av om vård enligt LVU ska upphöra eller inte ska göras genom ett transparent och rättssäkert tillvägagångssätt. Detta bedöms stärka tryggheten, säkerheten och stabiliteten för placerade barn.

En ny grund för fortsatt vård enligt LVU

Utredningens förslag om en prövning i två steg innebär att ett barn kan fortsätta att vårdas med stöd av LVU även om förutsättningar för vård enligt 2 eller 3 § LVU inte längre finns. Detta är en förhållandevis stor förändring av grundläggande betydelse som tydligt bör framgå av lagen. Utredningen föreslår därför att en ny grund för fortsatt vård enligt LVU ska införas.

Den nya grunden innebär följaktligen att ett barn kan fortsätta att vårdas med stöd av lagen trots att förutsättningarna för vård enligt 2 eller 3 § LVU inte längre finns. För att den nya grunden för fortsatt vård ska bli tillämplig krävs dock att det finns ett inledande beslut om vård. Det inledande beslutet om vård kan även fortsättningsvis bara grundas på 2 eller 3 § LVU.

Utredningens förslag innebär att den nya grunden för fortsatt vård enligt LVU kan tillämpas på alla barn som vårdas med stöd av lagen, oavsett om det inledande beslutet om vård grundades på 2 eller 3 § LVU. Vård som fortgår med stöd av den nya grunden ska dock upphöra senast när barnet fyller 18 år. En ung person mellan 18 och 20 år kan alltså inte vara kvar i tvångsvård om förutsättningarna för vård enligt 3 § LVU saknas.

Socialnämnden ska fatta ett beslut som ska prövas av domstol

Att tvångsvårda ett barn är en mycket ingripande åtgärd, och starka rättssäkerhetsgarantier är påkallade. En följd av detta är exempelvis att det är förvaltningsrätten som beslutar om att inleda vård enligt lagen, efter ansökan från socialnämnden. Utredningens förslag innebär att vården enligt LVU kan

fortsätta på en annan grund än det underliggande beslutet om inledande av vård. I ett sådant fall har visserligen en domstol redan beslutat att ett barn ska vårdas med stöd av lagen, men utifrån andra omständigheter. Liknande rättssäkerhetsgarantier som vid inledande av vård är därför påkallade. Som en följd av detta lämnar utredningen ett förslag om att en socialnämnd ska fatta ett särskilt beslut om den finner att grunden för den fortsatta vården ska ändras. Beslutet ska därefter underställas förvaltningsrätten.

Socialnämnden ska ha en plan för den fortsatta vården

Att ett barn vårdas med stöd av LVU kan normalt inte ses som en långsiktig lösning för att säkra ett barns behov av stabilitet och trygghet. Grundtanken är att ett barn ska kunna återförenas med sina föräldrar eller, om det inte är möjligt, till exempel att en vårdnadsöverflyttning ska ske. För att tydliggöra vad som på sikt är tanken att vården ska utmynna i föreslår utredningen att en socialnämnd – om vården ska fortsätta med stöd av den föreslagna nya grunden för fortsatt vård – ges en skyldighet att revidera vårdplanen. Vårdplanen ska i normalfallet ta sin utgångspunkt i de skäl som domstolen anför för att vården ska fortsätta. Det kan till exempel vara att verka för ett fungerande umgänge mellan ett barn och hans eller hennes vårdnadshavare.

Möjligheten att begära en hemtagningsutredning regleras och begränsas

I nuvarande LVU finns ingen bestämmelse som reglerar vem som kan begära att vård med stöd av lagen ska upphöra. Många gånger väcks frågan om vårdens uppgörande genom att en vårdnadshavare gör en s.k. hemtagningsbegäran. En sådan begäran innebär att socialnämnden inleder en hemtagningsutredning, som mynnar ut i ett överklagbart beslut. Rutinerna kring en hemtagningsbegäran har utarbetats i praktiken. Med tanke på att det är fråga om tvångsvård av barn och unga är det angeläget att en sådan bestämmelse förs in i lagen. Utredningen lämnar därför ett förslag om att det i lagen tas in en uttrycklig bestämmelse om att den eller de som har vårdnaden om ett barn samt barn som har fyllt 15 år får begära att vården ska upphöra.

Det saknas för närvarande helt begränsningar i en vårdnadshavares möjlighet att göra en hemtagningsbegäran. En vårdnadshavare kan alltså vid upprepade tillfällen begära att vården ska upphöra och på det sättet påkalla upprepade hemtagningsutredningar. Detta leder till att socialnämnden vid upprepade tillfällen kan behöva inleda en hemtagningsutredning. Upprepade hemtagningsutredningar riskerar att påverka ett barn negativt och hans eller hennes möjlighet att komma till ro och anpassa sig till sin miljö. Det påverkar även socialtjänstens arbete och kan påverka en vårdnadshavares möjligheter att ta till sig erbjudna insatser eller komma till den insikt om förutsättningarna som motiverade vården som krävs för att vården ska kunna upphöra. Det är

således ingen som gynnas av upprepade hemtagningsutredningar och begäran om att vården ska upphöra – allra minst barnen.

Utredningen föreslår därför att det införs en begränsning av en vårdnadshavares möjlighet att begära att vård som har beslutats med stöd av 2 § LVU ska upphöra. En socialnämnd behöver inte pröva en sådan begäran om frågan om vård har prövats av nämnden eller rätten de senaste sex månaderna. Förslaget bedöms öka tryggheten och stabiliteten hos placerade barn.

Flyttningsförbudet tas bort i LVU och flyttas till socialtjänstlagen

Ett flyttningsförbud innebär att ett barns vårdnadshavare förbjuds att flytta barnet från exempelvis ett familjehem. För att förvaltningsrätten ska få meddela ett sådant förbud krävs att det finns en påtaglig risk för att ett barns hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från hemmet. Bestämmelserna om flyttningsförbud syftar till att hindra skadliga hemtagningar och förbereda en skonsam hemflytt för barnet samt att bevaka barnets bästa. Bestämmelserna om flyttningsförbud används dock sällan, och det kan ifrågasättas om de uppfyller det syfte lagstiftaren tänkte sig.

Utredningen föreslår att flyttningsförbudet tas bort i LVU och i stället flyttas till socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL. Detta innebär att det inte längre ska vara möjligt att besluta om flyttningsförbud när det beslutats att vård enligt LVU ska upphöra. De situationer där flyttningsförbud hade kunnat meddelas ryms av förslaget till ändring i 21 § LVU och barnet ska i stället fortsätta att vårdas enligt LVU. Förslaget bedöms öka tryggheten och stabiliteten för tvångsvårdade barn.

För barn som är frivilligt placerade, det vill säga med stöd av SoL, kan det finnas situationer där möjligheten att meddela ett flyttningsförbud ska kvarstå. Bestämmelserna om flyttningsförbud flyttas därför till SoL.

Lagens namn ändras och *barnet* förs in i lagtexten

Majoriteten av de som vårdas med stöd av LVU är barn under 18 år. Trots detta utgår lagen, i sin nuvarande lydelse, från *den unge* och ordet *barn* återfinns bara i tre bestämmelser i lagen. För att stärka och synliggöra barnrättsperspektivet föreslår utredningen att *den unge* genomgående ändras till *barnet eller den unge*.

Att lagen handlar om barn bör även framgå av lagens namn. Utredningen föreslår därför att lagens namn ändras till lagen med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga. Den kan förslagsvis förkortas LBU.

Ikraftträdande

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2023.

2 Lättläst sammanfattning

Vi har arbetat med reglerna som handlar om när vård enligt lagen med vissa bestämmelser om vård av unga (LVU) ska avslutas.
Vi startade vårt arbete i augusti 2021.
Arbetet har letts av utredaren och domaren Anders Hagsgård.

År 2015 föreslog staten att det skulle komma en helt ny LVU.
I den nya lagen skulle socialnämnden och domstolarna
pröva vad som blir bäst för barnet
när frågan är om vården enligt LVU ska avslutas.
Det kan man läsa mer om i SOU 2015:71 från tvångsvårdsutredningen.
Det blev ingen ny LVU.

År 2021 undersökte staten igen om socialnämnderna och domstolarna
ska pröva vad som är bäst för barnet
när frågan är om vården enligt LVU ska avslutas.
Det kan man läsa mer om i Ds 2021:7 från Socialdepartementet.
Staten tyckte inte att man skulle pröva
vad som är bäst för barnet
när frågan är om vården enligt LVU ska avslutas.

Vårt uppdrag har varit att

- föreslå hur en regel kan se ut som gör att en socialnämnd eller en domstol ska pröva vad som är bäst för ett barn när frågan är om vård enligt LVU ska avslutas
- fundera över vilken betydelse en sådan regel kan ha för socialnämndernas och domstolarnas arbete
- noggrant undersöka statens förslag från 2015
- noggrant undersöka varför statens tidigare förslag inte har blivit lag
- fundera över om några andra nya regler behövs och föreslå hur de ska se ut.

Våra förslag

Enligt de regler som gäller nu och
handlar om när vården enligt LVU ska avslutas
ska socialnämnden eller domstolen
pröva om barnets föräldrar kan ta hand om barnet igen
eller om barnet har blivit av med sitt missbruk
eller slutat begå brott.

I så fall ska vården enligt LVU avslutas
och barnet ska flytta hem till sin eller sina föräldrar igen.

Socialnämnden eller domstolen ska alltså inte
pröva vad som är bäst för barnet.

Vi föreslår en ny regel
som betyder att socialnämnden eller domstolen
först ska pröva om
barnets föräldrar kan ta hand om barnet igen
eller om barnet har slutat missbruka eller begå brott.

Om barnets föräldrar kan ta hand om barnet igen
eller om barnet har slutat missbruka eller begå brott
ska socialnämnden eller domstolen pröva
om det finns en risk för
att barnets hälsa eller utveckling kan skadas
allvarligt om vården avslutas.

När socialnämnden eller domstolen
prövar om barnets hälsa eller utveckling
kan skadas om vården avslutas
ska socialnämnden eller domstolen
pröva vad som blir bäst för barnet.

Om det är bäst för barnet att fortsätta att vårdas
enligt LVU
ska barnet inte flytta tillbaka hem
till sin eller sina föräldrar.

Den nya regeln betyder att ett barn kan fortsätta
att vårdas enligt LVU
även om barnets föräldrar kan ta hand om barnet igen
eller om
barnet har slutat missbruka eller begå brott.

Vi föreslår också en ny regel
som begränsar
en vårdnadshavares möjlighet
att kräva att hans eller hennes barn
ska flytta tillbaka till vårdnadshavaren.

Den nya regeln kan betyda
att en vårdnadshavare
behöver vänta i sex månader innan
ett nytt krav kan lämnas in till socialnämnden.

Den nya regeln gäller bara ett barn som vårdas
på grund av att barnets föräldrar inte
kan ta hand om honom eller henne.

Vi föreslår också att ordet barn
skrivs in i lagen på alla platser
där det står den unge.

Ordet barn borde också
finnas med i lagens namn.
Vi föreslår därför
att lagen ska byta namn.

Det nya namnet ska vara
lagen med särskilda bestämmelser
om vård av barn och unga.
Den kan kallas för LBU.